

ՀՀԿԳՄՄՆ «ՄԱՐՏՈՒՆՈՒՏ. ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝	«Մովորողի իրավունքների և ազատությունների, պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը հասարակագիտություն և առարկայի դասավանդմանը նթացքում»
Անցկացման վայր՝	Մարտունու Ս. Աբրահամյանի անվան ավագ դպրոց
Աշխատանքի ղեկավար՝	Հասմիկ Բեյբուրյան
Ուսուցիչ՝	Ալինա Բեգլարյան
Դպրոց՝	Մարտունու Ս. Դարբինյանի անվան N 2 հիմնական դպրոց

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
1. Ուսումնական գործընթացի մասնակիցները հանրակրթական դպրոցում.....	5
2.	
Աշակերտի իրավունքները և ազատությունները պաշտպանությունը հանրակրթական դպրոցում հասարակագիտության դասաժամին.....	9
3.	Աշակերտի
պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը հանրակրթական դպրոցում հասարակագիտության դասաժամին.....	16
Եզրակացություն.....	20
Գրականություն.....	21

Ներածություն

Կրթության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականությունը ներկայումս մեկնում է կրթական համակարգի բոլոր մասերի նկրթական գործունեության ոլորտներին համապարփակ կառավարման մեկնում է կրթական կյանքի պահանջներին համապատասխան հրատապ խնդիրներ լուծման անհրաժեշտությամբ: Հասարակագիտության կրթության սոցիալական նշանակությունն այս պայմաններում որոշվում է քաղաքացիական հասարակությանն օրենքի գերակայության կառուցման, «մատադսերնդի» քարտեզարկությանն օրենքին կատարման արգանքի ոգով դաստիարակելու» խնդիրներով:

Այս խնդրի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս հետևել հասարակության անհատների սոցիալական ացման քարտեզին աչափություններին, բացահայտել մեխանիզմները, որոնք նպաստում են սոցիալական ցնցումների ցնցողական արտություններին ցուցաբերելով կազմակերպված նկայումն հասարակության ստեղծմանը,

ինչը թույլ կտամեզ որոշել հասարակության քարտեզի մասնադրումները:

Հասարակագիտություն առարկայի դասավանդման շրջանակներում իրավական կրթության իրականացման տեսական նկատմամբ կազմակերպչական խնդիրներին զարգացման գործում մանկավարժական գիտության դերը չափազանց արդիական է ժամանակակից պայմաններում:

Թեմայի արդիականությունը:

Հասարակագիտություն առարկայի դասավանդման շրջանակներում իրավական կրթության իրականացման խնդիրներ լուծման ուղիներին մշակման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է անհատի իրավական իրավասության ձևավորման համար հասարակության սոցիալական կարգով:

Երկրում իրավաբանական կրթության գործընթացի արդյունավետությունը կախված է ոչ միայն մեթոդահասարակության իրավական մշակույթի վիճակից, որն, իր հերթին, որոշվում է իրավագիտակցության մակարդակով, անհատների օրինական գործունեությամբ, այլն անօրինական գործունեություն, որում դրսևորվում է այս մշակույթը, այդ թվում՝ իրավաստեղծ, իրավակիր առև իրավապահ պանգործառույթունեցող:

Առարկան ՀՀ հանրակրթական հաստատություններին սովորողների (դպրոցականների) իրավական կրթության մոդելներ դրաման գործընթացն է:

Հետագոտությաննպատակը հետևյալն է.

մշակել ՀՀ հանրակրթական դպրոցների ուսումնական հաստատությունների աշակերտների իրավական կրթության դոկտրինի իրականացման տեսական և կազմակերպչական մանկավարժական խնդիրների լուծման ուղիները՝ իրավական պետության ձևավորման համատեքստում:

Նպատակի ցբխող խնդիրներն են՝

1. Սահմանել ՀՀ-

ուսումնական հաստատությունների իրավական կրթության իրականացման տեսական,

կազմակերպչական մանկավարժական խնդիրների լուծման հիմնական ուղղությունները:

2. Ամփոփել ժամանակակից հայեցակարգերի,

իրավական կրթության մոդելների արդյունավետ բովանդակությունը և բացահայտել սովորողների իրավական կրթության նպատիարակության առաջատար միտումները,

որոնք նպաստում են նրան ցուցիալ ապեսակտիվ օրինական վարքագծի կարգացմանը:

3. Բացահայտել կրթության միջոցով անհատի իրավական մշակույթի ձևավորման արդյունավետ մոտեցումները և դրա ազդեցությունը հասարակության և անհատի իրավական կյանքի ձևավորման վրա,

ինչպես նաև կրթության միջոցով անհատի իրավական մշակույթի ձևավորման արդյունավետ մոտեցումները և դրա ազդեցությունը հասարակության և անհատի իրավական կյանքի ձևավորման վրա,

ինչպես նաև կրթության միջոցով անհատի իրավական մշակույթի ձևավորման արդյունավետ մոտեցումները և դրա ազդեցությունը հասարակության և անհատի իրավական կյանքի ձևավորման վրա,

ուսումնական գործընթացի առարկաների՝ իրենց իրավական մշակույթի ձևավորման շրջանակներում:

Ուսումնասիրության հիմնական գաղափարներն են բացատրել դպրոցականների իրավական կրթության սոցիալ-մանկավարժական արժեքը և ՀՀ-

ում իրավական կրթության ժամանակակից մոդելները դրան օբյեկտիվ անհրաժեշտությունը՝ երիտասարդների իրավական գիտակցությունը,

իրավական մշակույթը արդյունավետ ձևավորելու համար:

Սերունդը,

ինչպես նաև նրանց օրինական վարքագիծը,

որը կարևոր հիմք է ՀՀ-

ում իրավական պետության ձևավորման համար:

1. Ուսումնական գործընթացի մասնակիցները հանրակրթական դպրոցում

Հայաստանի Հանրապետությունում մարդը քարձրագույն արժեք է:

Մարդու անօտարելի արժանապատվությունն իր իրավունքներին և ազատություններին քակտելի ինքն է: Մարդու և քաղաքացու իմնական իրավունքներին և ազատություններին հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականություններն են: Հանրային իշխանությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու իմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք¹:

ՄԱԿ-

ի տնտեսական,

սոցիալական և մշակութային իրավունքներին հանձնաժողովը սահմանում է կրթության իրավունքիչ որս իմնական բնութագրերը՝

- ✓ անհրաժեշտ պայմաններին առկայություն,
- ✓ մատչելիություն (խտրականության բացակայություն,

ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիություն),

- ✓ կրթության ընդունելիություն և հարմարվողականություն,
- ✓ ինչպես նաև նշում է,

որ

«կրթության իրավունքը կարող է իրականացվել միայն այն դեպքում,

եթե ուսուցիչներն ու աշակերտները ունենան կադեմիական ազատություն»²:

Երեխանունի կրթության իրավունք:

Պետական ուսումնական հաստատություններում միջնակարգ կրթությունն անվճար է

(ՀՀ Սահմանադրություն,

հոդված

38):

Դպրոցական կարգապահությունն պետք է իրականացվի երեխայի մարդկային արժանապատվության հետ համատեղելի մեթոդներով և ՄԱԿ-

¹Տես՝ ՀՀ Սահմանադրություն, Հոդված 3 «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, իմնական իրավունքները և ազատությունները», <https://www.president.am/hy/constitution-2015/>

²«Право на образование». Замечание общего порядка № 13 Комитета по экономическим, социальным и культурным правам, 1999

իԵրեխաների իրավունքների մասին Կոնվենցիայի նհամապատասխան:

Պետությունը բոլոր համապատասխան միջոցներով պետք է ապահովի բարձրագույն կրթության մատչելիությունը՝ ըստ յուրաքանչյուր իր նդունակությունների:

Երեխայի կրթությունը պետք է ուղղված լինի.

(ա) երեխայի անհատականության, տաղանդի և տավորության ֆիզիկական և ստորագրության ներկայացմանը՝ դրանց լրիվ ծավալով,

(բ) մարդու իրավունքների և հիմնարար գաղափարների, ինչպես նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության մեջ ամրագրված սկզբունքների և կատմամբ հարգանքի դաստիարակմանը,

(գ) երեխայի ծնողների, նրա մշակութային և ստիպության, լեզվի և արժեքների, երեխայի բնականության և կրթության արժեքների,

նրա ծագման և կրթության իր սեփական քաղաքակրթությունից տարբեր քաղաքակրթությունների հանդեպ հարգանքի դաստիարակմանը,

(դ) երեխայի նազատ հասարակության մեջ, փոխըմբռնման, խաղաղության, հանդուրժողականության, տղամարդու և կնոջ իրավահավասարության և բոլոր ժողովուրդների, էթնիկական, ազգային և կրոնական խմբերի,

ինչպես նաև բնիկ ազգաբնակչությանը պատկանող անձանց միջև բարեկամության ոգով պատասխանատու կյանքով պրելունն ախապատրաստելը,

(ե) շրջապատող բնության և կատմամբ հարգանքի դաստիարակմանը³:

Ուսումնական գործընթացը կրթականն պատկանելի և խնդիրների նհամապատասխան գիտելիքների,

հմտությունների և կարողությունների ձեռք բերմանն պատկալի և կազմակերպված գործընթաց է:

Մովորողն այն մարդն է, ով տիրապետում է ցանկացած կրթական ծրագրի:

Պարտականությունը անհրաժեշտություն է,

որը յուրաքանչյուր մարդուն ախատեսում է վարքագծի որոշակի տեսակ կազմակերպման,

պատասխանատվություն դրա ոչ պատշաճ կատարման համար:

Ժամանակակից հասարակության մեջ պրոդյուրաքանչյուր մարդուն իր որոշակի իրավունքներն պարտականություններ,

որոնք կարգավորվում են իրավականակ տերով: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների իրավունքներն ու պարտականությունները ամրագրված են ՀՀ Սահմանադրությամբ:

³(ՄԱԿ-ի Երեխաների իրավունքների մասին Կոնվենցիայի հոդված 28, 29)

Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունն ապահովված է նաև միջազգային փաստաթղթերով՝ Երեխայի իրավունքների կոնվենցիայով⁴:

ՀՀ-ում կրթության ոլորտում ձևավորվել է իրավական նորմերի ամբողջական համակարգ:
«ՀՀ կրթության մասին»

օրենքը սահմանում է դպրոցում ուսումնական գործընթացի մասնակիցների իրավունքներն ու պարտականությունները:

Ուսումնական գործընթացը կրթությանն պատկանելի են խնդիրներին համապատասխան գիտելիքների,

հմտությունների և կարողությունների ձեռք բերմանն պատկալի և ակադեմիկական կարգի պահպանումը:

2.

Աշակերտի իրավունքների և զատությունների պաշտպանությունը հանրակրթական դպրոցում հասարակագիտության դասաժամին

Քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են օրենքով նախատեսված կանակտերով նախատեսված հիմքերից, ինչպես նաև անձանց այն գործողություններից, որոնք թեև օրենքով նախատեսված են, սակայն, ըստ քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքների՝ առաջացնում են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ:

Ուսումնական հաստատություններում սովորողներն ու նենհավասար իրավունքներ և պարտականություններ:

Դրանք սահմանվում են օրենքով ուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ:

Սովորողը	
իրավունքունի՝	պարտավորե՝
1) ստանալ տեղի հանրակրթության պետական կրթական չափորոշիչին համապատասխան կրթություն.	1) կատարել ուսումնական հաստատության կանոնադրության ներքին կարգապահական կանոններով սահմանված պահանջները.
2) ծնողի համաձայնությամբ ընտրել ուսումնական հաստատությունը և ուսուցման ձևը,	2) ստանալ հանրակրթության պետական չափորոշիչներին համապատասխան գիտելիքներ,

⁴<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=60503>

<p>ինչպես նաև ստվյալ ուսումնական հաստատությունում առկա հոսքը, ստանալու կրթական վճարովի ծառայություններ.</p>	<p>ձեռք բերել և տիրապետել համապատասխան հմտություններ, ինկարողությունների, բավարարել սահմանված արժեքային համակարգի ներկայացվող պահանջները:</p>
<p>3) անվճար օգտվելու ուսումնական հաստատության ուսումնական ծրագրի և ֆազայից</p>	<p>3) հաճախել և մասնակցել ուսումնական պարապմունքներին.</p>
<p>4) մասնակցել ունեռդպրոցական և արտադպրոցական միջոցառումների.</p>	<p>4) կատարել լորեն քով ուսումնական հաստատության կանոնադրության և ֆազայի վաճառյալ պարտականություններ:</p>
<p>5) պաշտպանված լինելու ցանկացած ֆիզիկական և հոգեբանական ճնշումներից, շահագործումից, մանկավարժական և այլ աշխատողների ու սովորողների այնպիսի գործողություններից կամ անգործությունից, որով խախտվում են սովորողի իրավունքները, կամ ոտնձգություն է արվում նրա պատվին ու արժանապատվությանը.</p>	
<p>6) ուսումնական հաստատության կանոնադրության և ֆազայի վաճառյալ վաճառված կարգով մասնակցել ուսումնական հաստատության կառավարմանը.</p>	
<p>7) ազատորեն փնտրել ու նմատչել իրեն ստանալու ցանկացած տեղեկատվություն, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի.</p>	
<p>8) ազատ արտահայտել ու սեփական կարծիքն ու համոզմունքները.</p>	

<p>9) օգտվելու օրենքով նուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ սահմանված այլ իրավունքներից:</p>	
--	--

Կազմակերպության կանոնադրությունը չկատարելու կամ խախտելու համար կարող են կիրառվել ներքին կանոնակարգ, կարգապահական տույժեր՝ դիտողություն, նկատողություն, հեռացում նուսումնական կազմակերպությունից:

Աշակերտների հեռացումն իրականացվում է դպրոցի տնօրենի հրամանով, ինչպես նաև ծնողների, ինստիտուտների կամ այլ օրինական ներկայացուցիչների դիմումի հիման վրա, նշելով հեռացման պատճառը թե՛ հրամանում, թե՛ դիմումում կամ դպրոցի մանկավարժական խորհրդի որոշման մեջ:
 Նշենք նաև, որ մանկավարժական խորհրդի որոշմամբ աշակերտի հեռացումը դպրոցից, իրանացվում է հետևյալ հիմքերով.

- ✓ դպրոցի կանոնադրության կոպիտ կրկնվող խախտումներ.
- ✓ ներքին կանոնակարգի խախտում.
- ✓ դպրոցի գույքի հասցված վնաս.
- ✓ մեկ այլ աշակերտի կամ ուսուցչի առողջությանը վնաս պատճառելը.
- ✓ համակարգված բացթողնելու դասերը;
- ✓ երկու կամ ավելի առարկաներում ակադեմիական պարտքի առկայությունը.

Որբերինև առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին (օրինական ներկայացուցիչներ) բացառելու որոշումը կայացվում է ինստիտուտի կառավարության կողմից և մարմինների համաձայնությամբ:

Դպրոցը պարտավոր է 3-
 օրյա ժամկետում տեղեկացնել տեղի շխառնություններին աշակերտին դպրոցից հեռացնելու մասին:
 Տեղական ինքնակառավարման մարմինները Դպրոցից հեռացված անձի ծնողների (օրինական ներկայացուցիչների) հետ մեկամյա ժամկետում միջոցներ են ձեռնարկում ապահովելու նրա զբաղվածությունը կամ կրթությունը այլ ուսումնական հաստատությունում:

Ուսումնական գործընթացի մասնակիցները ներառում են ուսուցիչներ, աշակերտներ, ծնողներ (օրինական ներկայացուցիչներ): Ուսուցիչն այն մարդն է, ով մասնագիտական հիմունքներով զբաղվում է սովորողների դաստիարակության և կրթության մեթոդական գործունեությամբ:

Օրինական ներկայացուցիչներն այն անձինքն են, ովքեր օրենքի անմիջական ցուցումներով պաշտպանում են անչափահասների իրավունքները և շահերը: Սովորողն այն մարդն է, ով տիրապետում է ցանկացած կրթական ծրագրի:

Ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցներն ունեն հավասար իրավունքներ և պարտականություններ: Իրավունքներն ու պարտականությունները սերտորեն փոխկապակցված են:

Դրանցիմացությունը նպահ պահում էր պարտադիր անհրաժեշտություն է ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցների համար (աշակերտներ, ծնողներ և ուսուցիչներ):

Ստորև փորձ ենք սահմանում ներկայացնում ենք միջնհամապատասխանություն հաստատել զճապատկերի միջոցով:

3.

Աշակերտի պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը հանրակրթական դպրոցում հասարակագիտության դասաժամին

«Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ և հավասար արժանապատվության և իրավունքների մեջ», - ասվում է Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում⁵:

Յուրաքանչյուր երեխա ունի պատվի և արժանապատվության իրավունք:

Ոչ մի երեխա անձնական, ընտանեկան կյանքի, գրագրության և հեռախոսային խոսակցության գաղտնիության կամ բնակարանի անձեռնմխելիության իր իրավունքներն իրականացնելիս չի կարող ենթարկվել կամ այսպիսի, ապօրինի միջամտության կամ իր պատվի և արժանապատվության նկատմամբ ոտնձգությունների:

⁵Տե՛ս <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=1896>

!Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր § հոդված 1,

Ուսումնադաստիարակչական հաստատություններում երեխայի ուսուցումն ու դաստիարակությունն իրականացնող անձանց ու երեխայի փոխհարաբերություններն իրականացվում են փոխադարձ հարգանքի հիման վրա:

Երեխայի պատվի և արժանապատվության դեմ տնօրնություն կատարած յուրաքանչյուր անձ, ներառյալ ծնողները կամ այլ օրինական ներկայացուցիչները, երեխայի դաստիարակությունը նուսուցումն իրականացնող այլ անձինք պատասխանատվություն են կրում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով⁶:

«Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքի (27

հոդվածի, 2-րդ կետի 1-

ին մաս) սահմանված՝ մանկավարժական աշխատողը պարտավոր է հարգել կաշտպանել սովորողի իրավունքներն ու ազատությունները, պատիվն ու արժանապատվությունը:

Սովորողներին նուսուցիչներին տրվում է իրենց պատիվն ու արժանապատվությունը հարգելու և կաշտպանելու իրավունք, և մինչև նյութամանակ,

օրենքի համաձայն կրթական հարաբերություններ իրող մասնակիցները պարտավոր են հարգել միմյանց պատիվն ու արժանապատվությունը: Այնուամենայնիվ,

պրակտիկ անցույց տալիս, որ օրենքի այս պահանջները միշտ էլ, որ բավարարվում են, գուցե նաև այն պատճառով, որ իրավախախտները բավարարատկերացում չունեն, թե ինչ է «ՊՍԻՎ»-ը և «ԱՐԺԱՆԱՊՍՎՈՒԹՅՈՒՆ»-ը:

Ի՞նչ է «պատիվը»

«Պատիվը» մարդու գնահատումն է որոշակի սոցիալական խմբի նորմերի առումով:

«Պատիվ» հասկացությունը ներառում է այն պիսիան հատականության գծեր, ինչպիսիք են ազնվականությունը, արդարությունը, քաջությունը, ազնվությունը, բարձր բարոյականությունը և խիստ բարոյական սկզբունքները, ինչպես նաև նորոշում է, թե մարդիկ ինչ կարող են իրենց թույլ տալ առանց մեղավորության և զղջման:

Օրինակ.

Աշակերտի պատիվը նրա գնահատականն է հարազատների, ընկերների, ծանոթների, մարզական թիմի անդամների կողմից, որին նա այցելում է նային:

Ուսուցչի պատիվը նրա գնահատականն է շրջանի, քաղաքի, մարզի, երկրի դպրոցի, ծնողական թիմի, մասնագիտական մանկավարժական համայնքի և այլ շրջանակների կողմից:

⁶Տե՛ս՝ ՀՀ օրենքը Երեխայի իրավունքների մասին § Գլուխ II, հոդված 22:

Պատիվհասկացությունը կապված է այս սոցիալական խմբի անդամներին ներկայացվող պարտադիր պահանջների, վարքագծի չափանիշների հետ, որոնք չակերտավոր ասված կոչվում են «պատվի օրենսգիրք»:

Ուստի կանայն պիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են ընտանիքի պատիվը, դասարանը, դպրոցը, զինվորական պատիվը, օրիորդական պատիվը, մասնագիտական պատիվը և այլն, և օգտագործվում են նաև արտահայտություններ՝ խոսեցող պրոցիպատվի համար, պաշտպանեցթիմի պատիվը, պաշտպանել էրկրի պատիվը և այլն, աշակերտների համար կան ներքին կանոնակարգեր, ուսուցիչների համար՝ ուսուցչի մասնագիտական օրենսգիրք:

Պատվի կորուստը բարոյական սկզբունքների անկում է:

Ի՞նչ է «արժանապատվությունը» Եթե

«պատիվը» մարդու բարոյական որակների գնահատումն է, կարծես թե «դրսից», ապա «արժանապատվությունը» գնահատական է «ներսից»: «Արժանապատվություն» հասկացությունը նշանակում է մարդու հարգանքն իր նկատմամբ, իր՝ որպես անձնական կույրանգ գացում, ցանկացած իրավիճակից դուրս գալու կարողություն՝ առանց իր սկզբունքների վրայ լուրջ նշանակությունն այն ոչնչության բարիքներից է, որը տրվում է մարդուն ի ծնե և որը նա պետք է ապագայում մնալու ի, կրթի և մարզի իր մեջ: Մարդիկ, ովքեր ունեն այս հատկանիշը, հարգանքով են վերաբերվում ոչ միայն իրենց, այլև այլ մարդկանց: Ինքնագնահատականի բարձր գացում ունեցող մարդը չպետք է լինի կոպիտ, լկտի, չպետք է նսեմացնի ուրիշ իր ժամանապատվությունը, ինչպես նաև թույլ չտա ուրիշների կողմից իր նկատմամբ նվաստացուցիչ վերաբերմունքի բոլոր փորձերը: Ի հարկե,

յուրաքանչյուր ծնող ցանկանում է, որ իր երեխան ունենա բարձր ինքնագնահատական: Բայց դրա համար անհրաժեշտ է, որ ծնողներն իրենք սիրապետեն իրան:

Ի՞նչ է նշանակում հարգել պատիվն ու արժանապատվությունը

Սովորողի պատիվն ու արժանապատվությունը հարգելը նշանակում է պատասխանատու մտեցում կոնկրետ պարտավորությունների և ստանձնած հանձնարարությունների կատարմանը. պատասխանատու լինելու սումնական առաջադրանքների համար, պահել խոստումները և հասկանալ նրանց խոսքերի կոորդերի նշանակությունը, խուսափել ակոհող լիկամթամբ ամիջոցների օգտագործումից, չզբաղվել շորթմամբ, գողությամբ,

գույքին վնասելով,

այլմարդկանց պատիվն ու արժանապատվությունը վարկաբեկող կանխամտածված կեղծ կեղծիքներ
րի (զրպարտության) տարածմամբ, չստանձնել ստրուկի կերպարն ու գործառույթները.
ուրիշներին կատամբություն չտալ այն պիսի գործողություններ, ինչպիսիք են՝ ծեծ, ահաբեկում,
շանտաժ, վիրավորական մականուններ ի հոգ տագործում, խտրականություն ազգային և սոցիալական
ն հողի վրա,

շեշտը դնելով ֆիզիկական թերություններին, մեկ այլ անձի միտումնավոր սթրեսի ենթարկելը,
նյարդային պոռթկումը նայլն:

Պատահում է, որ աշակերտը կատարում է այս կամ այն արարքը,
որի համար նա հետո ամաչում է, ննասկսում է իրեն անարժան,
անարժեք մարդ զգալ: Այս դեպքում ասում են,
որ նակորցրել է պատիվն ու արժանապատվությունը: Այնուամենայնիվ,
նակարող է վերադարձնել դրանք:

Դրա համար աշակերտը պետք է փոխհատուցի իր դրական արարքներով նորից հարգանք վաստակի
: Եվ հետո պատիվն ու արժանապատվությունը նորից կվերադառնան նրան:

Ուսուցչի համար աշակերտների պատիվն ու արժանապատվությունը հարգելը նշանակում է,
որ նա իրավունք չունի՝ բղավել, ձեռք բարձրացնել երեխաների վրա, վիրավորել նրանց,
նվաստացնել դասը նկերների առաջ, պատժել սովորողներին, շանտաժ ենթարկել,
առանց ծնողների համաձայնության տեղադրել երեխաների լուսանկարները համացանցում,
նրանց վարկաբեկող տեղեկություններ նայլն,

իսկ կրթական հարաբերություններին մյուս մասնակիցների առնչությամբ՝ թույլ չտալ վիրավորանքներ,
չտարածել կեղծ տեղեկություններ, չշանտաժել ծնողներին և նպարտոցի աշխատակիցներին նայլն:

Բարոյականության «ոսկե» կանոնն ասում է՝
«մարդկանց հետ վարվիր այնպես, ինչպես սուգում ես, որքեզ հետ վարվեն» և
«մյուսների հետ մի արա այն, ինչինքդ չես սուգում»:

Ինչպես ասել է մեծ գիտաֆանտաստիկ գրող Ժյուլ Վեռնը.
«Ապրել նշանակում է ոչ միայն բավարարել մարմնի նյութական կարիքները,
այլ իմնականում գիտակցել մարդու արժանապատվությունը»:

Ինչպե՞ս պաշտպանել պատիվն ու արժանապատվությունը
ՀՀ Սահմանադրության համաձայն՝ անհատի արժանապատվությունը պաշտպանված է պետ
ության կողմից, և չինչի կարող այն սեմացնել ու իմ քիսանդիսանալ:

Եզրակացություն

Բնակչության ցածր իրավական մշակույթի պայմաններում իրավական պետության ձևավորումն անհնար է: Սա պահանջում է իրավական մշակույթի ձևավորման համար մանկավարժական աջակցության համակարգի ստեղծում,

որը նախատեսում է հատուկ միջոցներ կրթության կամ ակերպման մակարդակում:

Յուրաքանչյուր մակարդակում կազմակերպվում են մանկավարժական գործունեություն, որոնք ազդում են օրինական սոցիալական ացման վրա: Մինևս մասնակ, հենց կրթությունն է, որ կարող է արմատապես փոխել հասարակության իրավական մշակույթի վիճակը: Երաքանչյուր անհատին պատկանում է իր իրավունքները պաշտպանել, կրթությանն իրավունքի սուցման միջոցով: Իրավաբանական կրթությունը չի սահմանափակվում տեղեկատվական կամ կրթական գործունեությամբ:

Իրավաբանական գիտելիքները միայն նախապայման են մարդկանց օրինական վարքագծի համար: Անհատի իրավական մշակույթի կարևոր տարրը սոցիալական հիշողությունն է, ինչպես նաև նորաբաղադրիչները, որոնք կապված են անհատի իրավագիտակցության հետ: Անհատի իրավական մշակույթի ձևավորման հիմքը ավանդույթներն են, ինչպես նաև սոցիալական այլ կարգավորիչները, որոնց պահպանումը մշակվում է ուսումնական գործընթացում:

Իրավական մշակույթի զարգացման գործընթացում առաջին հերթին ձևավորվում են բարոյական մշակույթի հիմքերը՝ խիղճը, պատիվը, ճշմարտացիությունը, ինքնագնահատականը, բարությունը, առանցքորոնց իրավական մշակույթը չի կարող ամբողջական լինել: Հեշտ են կատել, որ բարոյական մշակույթի առաջնահերթությունն ու առաջնահերթությունը ընդգծում են մանկավարժական մշակույթը:

Իր հերթին մանկավարժական մշակույթը հարստացնում է խթանում է իրավական մշակույթը՝ էապես ազդելով անհատի մեջ դրա ձևավորման վրա:

Անհատի կրթական իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացումը արդեն իսկ հանրակրթական դպրոցում, ապագայում օրինապահ քաղաքացիներ ունենալու հիմք է: Ուստի շատ կարևոր է հասարակագիտության ուսուցման շրջանակներում իրավական գիտելիքների փոխանցումը աշակերտներին:

Այսպիսով, բազմաթիվ դասապրոցեսներ իրենք ացքում իրականացրեցի մի հետազոտությունը նհասկացա, որ իրավունքների և զատությունների մացությունը և կիրառությունը թե՛ ուսուցիչների, թե՛ աշակերտների կողմից անչափ կարևոր է անձի անհատականության ձևավորման գործընթացում:

Գրականություն

1. Յու. Ա. Ամիջանյան, Ա. Ս. Սահակյան, Մանկավարժություն, (Ուսումնական ձեռնարկ), «Մանկավարժ» 2005թ.,

2. ՀՀՍահմանադրություն, Հոդված 3 «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները», <https://www.president.am/hy/constitution-2015/>
3. (ՄԱԿ-ի Երեխաների իրավունքների մասին Կոնվենցիայի հոդված 28, 29)
4. ԼՀՀ օրենքը Երեխայի իրավունքների մասին § Գլուխ II, հոդված 22:
5. ԻՄարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը հեղված 1, <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=1896>
6. «Право на образование». Замечание общего порядка № 13 Комитета по экономическим, социальным и культурным правам, 1999
7. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=60503>

Օրվա դասի պլան

Ուսուցիչ՝ Ալինա Բեգլարյան

Առարկա՝	Հասարակագիտություն	Ամսաթիվ	13.05.2022	Կիսամյակ	2-րդ	Դասարան	9 ^ա
Խմբի բացվածք	Աղջիկ՝ 14, Տղա՝ 19: ՕՏ ՈՒՀԿ						
Թեմա՝	Քաղաքացիական իրավունքներ						
Օգտագործվող նյութեր՝	9-րդ դասարանի հասարակագիտության դասագիրք, տետր, նկարներ, պաստառ, կայուն թղթեր:						
Ամբողջական պատկերը	Երեխաները արդեն գիտեն ինչ՞ է իրավունքը, գիտեն իրավունքի սերունդները,						

	որոշակի գիտելիքունենի րավունքի պատմության մասին: Այս դասին կսովորեն իրենց բնական իրավունքները:		
Դասին պատակը	<ul style="list-style-type: none"> • Մովորեցնել քաղաքացիական իրավունքները: • Իմանալ իրավունքի մացության կարևորությունն իրենց կյանքում: • Կարողանալ իրավունքները կիրառել առօրյայում: 		
	Ուսուցման արդյունքներ, որոնք կփաստեն, որ ուսուցումը տեղի ունեցավ:		
Վերջնական արդյունքներ	Աշակերտը կկարողանա <ul style="list-style-type: none"> • Թվարկել բոլոր քաղաքացիական իրավունքները, • Արժևորել իրավունքի դերը իր կյանքում, • Գիտակցել, որ իր իրավունքներն ավարտվում են այնտեղ, որտեղ հիցսկ սկսվում են ուրիշ իրավունքները, • Պատկերացնել, որ իր իրավունքներից զատ, անձնունին անպարտականություններ: 		
Ուսուցչի զարգացման ընթացիկ թիրախներ		Նպատակներին հասնելու ազմավարությունը	
Համագործացային աշխատանքի միջոցով աշակերտներին առավելագույններգրավվածության ապահովում:		Նախատեսում է մի մրային աշխատանք՝ արձանագրելով յուրաքանչյուրի մրի սովորողներից յուրաքանչյուրի դինամիկան:	
Գործողություններ Ժամ/տևողություն	Ուսումնական գործունեություն Աշակերտներ	Պլանավորած տարբերակում և ՈւԳ ազմավարություններ Ուսուցիչ	Առանցքային հարցեր Հիմնական ստուգումներ (հանձնարարության վերջնական արդյունքը նպաստում է դասի նպատակին)
Մկիբը /5 րոպե/		Ողջունել դասարանին, անել ներկա -բացակա	
/5 րոպե/	Բացել դասագրքերը, նշել հանձնարարված դասի թեման	Հաղորդել բարձրաձայն դասի թեման, նպատակը	

<p>/5-7 թույլ/</p>	<p>Աշակերտները լսում են, մտածում տրված հարցերի մասին, հիշում անցածը, պատասխանում հարցերին:</p>	<p>Դասը սկսել անցածի կրկնությամբ, հարցերի միջոցով մեկ անգամ ևս անդրադարձ են կատարում նախորդ դասերին: Ուսուցիչը</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ է իրավունքը: • Ի՞նչն է թաքնված իրավունքի հիմքում: • Ի՞նչ կարևորություն ունի իրավունքի հիմնարկությունը:
<p>Խթանման փուլ /10 թույլ/</p>	<p>Աշակերտները ամեն այն հետաքրքրության բլտում են, մտածում մինչև ծածկարգերի մասին և պատասխանում հարցերին:</p>	<p>գրատախտակին գրում է բառեր՝ կյանք, արժանապատվություն, անձեռնմխելիություն: Եվ մտազրոհ է անում:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Դասարանը բաժանել խմբերի և յուրաքանչյուր 	<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ է կյանքը: • Ի՞նչ է արժանապատվությունը: • Սրանցից ո՞րն է առավել կարևոր:

<p>Դասիրնթացքը /10 բալլե/</p>	<p>Աշակերտները ցածրաձայն ուսումնասիրում են նյութը պատրաստվում պատասխանելու:</p>	<p>Խմբին տալ մի քաղաքացիական իրավունք, օրինակ՝ I խմբին՝ կյանքի իրավունքը, II խմբին՝ ազատությունը, III խմբին՝ անձեռնմխելիո ւթյունը, IV խմբին՝ դավանանքի ազատությունը:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Բացատրում է հանձնարարու թյունը, շրջում է դասարանում, հետևում խմբերի քննարկումներ ին, ուղղորդում և օգնում դժվարացող աշակերտների ն: 	<p>Չափանիշներ՝</p> <ul style="list-style-type: none"> • թվարկելը ոլորքադա քացիակա նիրավուն քները • գրագետձև ակերպելմ իտքը • տրամաբա նվածխոսք
<p>Դասիամփոփում /5 բալլե/</p>		<p>Ամփոփում է դասի արդյունքները կիրառելով «խորանարդիկ»-ի մեթոդը:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ գիտեին: • Ի՞նչ սովորեցին: • Ի՞նչ խմացան:

Օրվադասիայլան

Ուսուցիչ՝ Ալինա Բեգլարյան

Առարկա՝	Հասարակագիտություն	Սմաթֆիլ	20.05.2022թ.	Կիսամյակ	2-րդ	Դասարան	9^ա
Խմբիբացվածք	Աղջիկ՝ 14, Տղա՝ 19: ՕՏ ՈԻՀԿ						
Թեմա՝	Քաղաքական իրավունքներ						
Օգտագործվող նյութեր՝	9-րդ դասարանի հասարակագիտության դասագիրք, տետր, նկարներ, պաստառ, կաշունթղթեր:						
Ամբողջական պատկերը	Երեխաները արդեն գիտեն ինչ է իրավունքը, գիտեն իրավունքի սերունդները, որոշակի գիտելիք ունենալ քաղաքացիական իրավունքների մասին: Այս դասին կսովորեն իրենց քաղաքական իրավունքները:						
Դասին պատակը	<ul style="list-style-type: none"> • Սովորեցնել քաղաքական իրավունքները: • Իմանալ քաղաքական իրավունքների հիմնարկային կարևորությունները: • Կարողանալ իրառելի քաղաքական իրավունքները: 						
	Ուսուցման արդյունքներ, որոնք կփաստեն, որ ուսուցումը տեղի ունեցավ:						
Վերջնական արդյունքներ	<p>Աշակերտը կկարողանա</p> <ul style="list-style-type: none"> • Թվարկի մարդու քաղաքական իրավունքները, • Ներկայացնել մարդու քաղաքական իրավունքների ազատությունների պաշտպանության խնդիրը: և • Մեկնաբանել մարդու անձնական քաղաքական իրավունքների կապը: և • Բացատրել մարդու քաղաքական իրավունքների ազատությունների պաշտպանության ժողովրդավարական հասարակության կայացման փոխկապվածությունը: և 						
Ուսուցիչի զարգացման ընթացիկ թիրախներ				Նպատակների հասնելու ռազմավարությունը			
Համագործակցել նախատանքի միջոցով աշակերտների առավելագույն երգրավածության ապահովում:				Նախատեսում եմ խմբային աշխատանք արձանագրելով յուրաքանչյուր խմբի սովորողներից յուրաքանչյուրի հինամիկան:			
Գործողություններ Ժամ/տևողություն	Ուսումնական գործունեություն Աշակերտներ	Պլանավորած տարբերակում և ՈւԳ ռազմավարություններ Ուսուցիչ		Առանցքային հարցեր Հիմնական ստուգումներ (հանձնարարության վերջնական արդյունքը նպաստում է դասի			

			նպատակին)
Մկիբը /5 թույլ/		Ողջունել դասարանին, անել ներկա-բացակա	
/5 թույլ/	Աշակերտները լսում են, մտածում տրված հարցերի մասին, հիշում անցածը, պատասխանում հարցերին:	Դասըսկսելանցածի կնությունամբ:	<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ է իրավունքը: • Ի՞նչ կարևորություն ունի իրավունքի մասնացությունը: • Ո՞վ կթվար կիքադաքացիակ անիրավունքները:
Դասիրնթացքը /15 թույլ/	Աշակերտները հերթով պատասխանում են նդասը:	Կատարում են մի հարցում:	<ul style="list-style-type: none"> • Անձինս տի պումեմ փոխել իր կարծիքը: • Ո՞ր իրավունքն է ոտնահարվել: • Անձի կամքին հակառակ նրան ներթարկում են թժշկական փորձերի կամ պատվաստում են: • Անձի ո՞ր իրավունքն է ոտնահարվել:

<p>Նորնյութի հաղորթում /15րոպե/</p>		<p>Անդրադարձկատարելով հինդասին հանձնարարում են մտորը:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Գրատախտակի նգրում են քաղաքական հրավու նքները: • Պաստառների միջոցով ցույց են տալիս քաղաքական հրավու նքների նվերաբերողը վազներ: • Այնուհետև տարբերակում են և համեմատությունն անցկացրեցին քաղաքական և քաղաքացիական հրավու նքների միջև: 	<p>Չափանիշներ՝</p> <ul style="list-style-type: none"> • թվարկել բոլոր քաղաքական հրավու նքները • գրագետ ձևակերպել միտքը • տարբերակել քաղաքացիական և քաղաքական հրավու նքները
<p>Դասի ամփոփում /5 րոպե/</p>	<p>Աշակերտները կարդում են և տեղադրում թերթիկները համապատասխան գրպանիկում:</p>	<p>Ամփոփում են դասի արդյունքները կիրառելով «գրպանիկներ»-ի մեթոդը:</p> <p>Աշակերտներին բաժանվեց թերթիկներ, որոնց վրա գրված էին քաղաքական և քաղաքացիական հրավու նքներ:</p> <p>Վերջիններս պետք է ճիշտ գրպաններում տեղադրեին թերթիկները:</p> <p>Այս մեթոդի կիրառությունը ինձ ոգնեց համոզվել, արդյո՞ք երեխաները կարողացան տարբերակել քաղաքական և քաղաքացիական հրավու նքները:</p> <p>Բացի դրան կիրառեցի խորանարդի կիրառությունը :</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ գիտեին:

			<ul style="list-style-type: none"> • Ի՞նչ սովորեցին: • Ի՞նչ իմացան:
--	--	--	--